

dr Mirosław Grusiewicz
Instytut Muzyki
Wydział Artystyczny
Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

Autoreferat

1. Imię i nazwisko

Mirosław Grusiewicz

2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe/artystyczne – z podaniem nazwy, miejsca i roku ich uzyskania oraz tytułu rozprawy doktorskiej.

Magister pedagogiki w zakresie wychowania muzycznego – Wydział Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie – 1987 rok. Praca magisterska *Muzyka ludowa zachodnich obszarów Pojezierza Łęczyńsko-Włodawskiego*, napisana pod kierunkiem dr. Zenona Kotera.

Doktor nauk humanistycznych w zakresie pedagogiki – stopień uzyskany 26 maja 1999 roku na podstawie Uchwały Rady Wydziału Rewalidacji i Resocjalizacji Wyższej Szkoły Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie. Rozprawa doktorska *Przygotowanie zawodowe nauczycieli muzyki w ocenie własnej a rezultaty ich pracy*, napisana pod kierunkiem prof. dr hab. Marii Przychodzińskiej.

3. Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych/artystycznych

1984–1987 – Zakład Dyrygentury Wokalno-Instrumentalnej, Instytut Wychowania Muzycznego, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie – stażysta i młodszy wykładowca.

1987–1993 – Zakład Dyrygentury Wokalno-Instrumentalnej, Instytut Wychowania Muzycznego, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie – wykładowca.

1993–1999 – Zakład Dydaktyki Muzycznej, Instytut Wychowania Muzycznego, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie – asystent.

1999–2013 – Zakład Dydaktyki Muzycznej, Instytut Muzyki, Wydział Artystyczny, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie – adiunkt.

Od 2013 – Zakład Dydaktyki Muzycznej i Muzykoterapii, Instytut Muzyki, Wydział Artystyczny, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie – asystent.

4. Wskazanie osiągnięcia wynikającego z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. nr 65, poz. 595 ze zm.)

a) tytuł osiągnięcia naukowego/artystycznego

Monografia: *Wkład czasopisma „Wychowanie Muzyczne” w rozwój praktyki i teorii powszechnej edukacji muzycznej w Polsce.*

b) autor/autorzy, tytuł publikacji, rok wydania, nazwa wydawnictwa

M. Grusiewicz, *Wkład czasopisma „Wychowanie Muzyczne” w rozwój praktyki i teorii powszechnej edukacji muzycznej w Polsce*, Wydawnictwo UMCS oraz Stowarzyszenie Nauczycieli Muzyki, Lublin 2015.

c) omówienie celu naukowego/artystycznego ww. pracy i osiągniętych wyników wraz z omówieniem ich ewentualnego wykorzystania.

Ogólne założenia i cele pracy

Czasopisma przedmiotowo-metodyczne pełnią niezmiernie ważne funkcje. Dostarczają one aktualnej, niezbędnej wiedzy, informują o istotnych dla nauczycieli wydarzeniach, nowościach wydawniczych, w tym o podręcznikach i pomocach dydaktycznych, inicjują dyskusje na ważne tematy, służą radą i pomocą oraz upowszechniają i popularyzują doświadczenia dydaktyczno-wychowawcze, dzięki czemu wpływają na doskonalenie warsztatu pracy nauczycieli, jak również na kształtowanie się ich świadomości pedagogicznej. Tworzą one także więzi między różnymi środowiskami związanymi z edukacją, integrują nauczycieli i – co ważne – stanowią niezmiernie cenne źródło poznania historii edukacji, jako że w większym lub mniejszym stopniu odzwierciedlają aktualne problemy wybranych jej obszarów.

Periodykiem ściśle związanym z polską powszechną edukacją muzyczną jest wydawane nieprzerwanie od 1957 roku „Wychowanie Muzyczne” (wcześniejsze nazwy to „Śpiew w Szkole” oraz „Wychowanie Muzyczne w Szkole”). Ogromna liczba opublikowanych na łamach tego czasopisma artykułów oraz materiałów nutowych, a także rzesze autorów, którzy przewinęli się przez jego szpalty, to powody skłaniające do pochylenia się nad rolą i znaczeniem periodyku dla powszechnej edukacji muzycznej.

Podstawowym celem pracy poświęconej wspomnianemu wydawnictwu było określenie jego wkładu w rozwój praktyki i teorii powszechnej edukacji muzycznej. Wśród najważniejszych zadań na drodze do realizacji tego celu znalazły się: analizy czasopisma „Wychowanie Muzyczne” obejmujące jego funkcjonowanie w latach 1957–2013, opisy treści artykułów oraz ich form, składów osobowych redakcji i prezentacja sylwetek autorów zamieszczanych tekstów, jak również analizy eksploracyjne dotyczące zasięgu oddziaływania, kontaktów z czytelnikami oraz analizy komparatystyczno-bibliometryczne cytowań artykułów z czasopisma w innych publikacjach.

Ocena zawartości merytorycznej czasopisma została przedstawiona w kontekście całokształtu poglądów i działalności publikujących w nim autorów, z perspektywy sytuacji społecznej i kulturalnej, a przede wszystkim na tle przemian edukacyjnych w kraju. Analiza formalna i treściowa zawartości czasopisma, w połączeniu z dedukcyjną wiedzą

pozaźródłową na temat stanu edukacji muzycznej, badań i praktyki edukacyjnej, dała odpowiedź na szereg pytań dotyczących wkładu czasopisma w przemiany zachodzące w powszechnej edukacji muzycznej w Polsce. W pracy znaleźć można m.in. odpowiedzi na następujące pytania: Czy zamieszczane artykuły odzwierciedlały problemy polskiej edukacji muzycznej?; Czy i w jakim zakresie czasopismo prezentowało nowości oraz dorobek światowy dydaktyki muzycznej?; W jakim stopniu artykuły zamieszczane w czasopiśmie były aktualne w stosunku do praktyki edukacji muzycznej, odzwierciedlały stan polskiej wiedzy w zakresie pedagogiki muzycznej?; Czy grono redaktorów, współpracowników i autorów stanowiło grupę reprezentatywną dla środowiska? Treści zawarte w opracowaniu pozwalają ponadto nieco zbliżyć się do rozstrzygnięcia takich problemów, jak: Na ile czasopismo zaspokajało oczekiwania środowiska? oraz Na ile było ważnym społecznie periodykiem?

Odpowiedzi na tak postawione pytania uzyskaliśmy, korzystając z szerokiej palety metod i technik.

- Wśród technik badawczych zastosowanych przy tworzeniu opracowania prym wiodła analiza tekstów oraz analiza jakościowa i ilościowa czasopisma, jego struktury, zawartości, jak również szaty graficznej i typograficznej.
- Problematyka poruszana w czasopiśmie została porównana z praktyką edukacji w danym okresie historycznym, z przyjętymi rozwiązaniami systemowymi szkolnictwa i miejscem edukacji muzycznej w oświacie.
- W ramach przyjętych wskaźników zamieszczane w czasopiśmie teksty skonfrontowano z polskim dorobkiem piśmienniczym z wybranych dziedzin i zagadnień oraz określono zakres cytowań z „Wychowania Muzycznego” w publikacjach zbiorowych i monograficznych z zakresu edukacji muzycznej.
- Dokonano opisu składu osobowego grona piszących do „Wychowania Muzycznego”, omówiono sylwetki redaktorów i współpracowników, ze szczególnym uwzględnieniem autorów zagranicznych.
- W określaniu znaczenia czasopisma pomogła również analiza zamieszczanych na łamach periodyku wypowiedzi czytelników, listów do redakcji, zaangażowania środowiska we współtworzenie periodyku, a także zasięgu prenumeraty i łączności czytelników z redakcją czasopisma.

Podstawą prezentowanych w rozprawie analiz ilościowych i jakościowych stały się opracowane specjalnie na potrzeby badań bibliograficzno-abstraktowe komputerowe bazy danych artykułów oraz nut czasopisma „Wychowanie Muzyczne”, które umożliwiły przeprowadzenie dokładnych analiz statystycznych wielu parametrów w przekrojach czasowych oraz pozwoliły na prześledzenie zawartości merytorycznej periodyku i poruszanej

na jego łamach problematyki. Przede wszystkim jednak nie do przecenienia okazała się ich rola przy omawianiu różnych zagadnień związanych z czasopiśmem w odniesieniu do całokształtu jego dorobku, do wszystkich opublikowanych w nim artykułów i wszystkich autorów, możliwe było bowiem dzięki nim swobodne zestawianie różnych danych i operowanie nimi. Analizy objęły cały dorobek czasopiśma, na który składają się prawie 4 tys. artykułów (3998) oraz ponad 2 tys. utworów muzycznych (2004) zamieszczonych w 287 numerach wydanych od 1957 roku. Analizie poddano teksty stworzone przez 1068 autorów oraz dzieła muzyczne 492 autorów. Analizę merytorycznej zawartości czasopiśma ułatwiał opracowany na potrzeby pracy tezaurus edukacji muzycznej składający się z 285 słów kluczowych.

Wszystkie opisane wyżej narzędzia pozwoliły kompleksowo i dogłębnie opisać czasopismo „Wychowanie Muzyczne” i stworzyć wielowymiarową monografię pedagogiczną. W wielu obszarach periodyk rozmyślnie został opisany w sposób bardzo wnikliwy i dokładny. Czynnikiem decydującym o potrzebie skrupulatnego ujęcia tematu był pojawiający się w pracy problem oceny pewnych faktów i zjawisk, ta zaś może być w miarę miarodajna i obiektywna jedynie wówczas, gdy opiera się na rzetelnych danych. Naświetleniu tychże faktów służyła przeprowadzona analiza całej polskiej prasy pedagogiczno-muzycznej oraz analiza praktyk edukacyjnych w okresie ukazywania się periodyku. Te dwa elementy stworzyły właściwą perspektywę do oceny czasopiśma.

Wkład czasopiśma w rozwój praktyki i teorii powszechnej edukacji muzycznej określony został za pomocą różnorodnych wskaźników. Jak wspomniano, podstawę stanowiła analiza periodyku, jego zawartości i poruszanych problemów, a uzyskane na tej drodze dane odniesiono do praktyk edukacyjnych, rozwiązań systemowo-edukacyjnych oraz do całości polskiego dorobku z zakresu dydaktyki i pedagogiki muzycznej. Istotnymi informacjami były również te dotyczące współtwórców czasopiśma, autorów tekstów oraz utworów muzycznych, gdyż to oni przez okres analizowanych 57 lat nadawali kształt „Wychowaniu Muzycznemu”. W określeniu znaczenia czasopiśma pomogły także bardziej obiektywne mierniki, takie jak cytowania artykułów „Wychowania Muzycznego” w innych publikacjach, zasięg oddziaływania czasopiśma, kontakty z czytelnikami, ferowane przez tych ostatnich oceny periodyku.

Przeprowadzone analizy potwierdziły podstawową hipotezę przyjętą w pracy, że czasopismo przez cały okres działania odzwierciedlało polską edukację muzyczną, obrazowało stan świadomości i kompetencji osób zajmujących się powszechną edukacją muzyczną w zakresie metodycznym i naukowym. Jako lider w swojej dziedzinie i dla wielu autorytet, uzewnętrzniało wszystko to, co w edukacji najlepsze, a jednocześnie naświetlało

wszelkie mankamenty i słabości wynikające z systemu organizacji oświaty, wykształcenia kadr, postaw ludzkich. Co więcej, czasopismo zmieniało się wraz z edukacją muzyczną, pozostawało zawsze w zgodzie z przemianami zachodzącymi w życiu społeczno-kulturalnym. Jego zawartość dość wiernie oddaje obraz stanu i ewolucję tego obszaru, dlatego też zasadne wydawało się szczegółowe rozpatrywanie poszczególnych problemów w perspektywie czasowej.

Zawartość i dorobek czasopisma „Wychowanie Muzyczne”

W zakresie treści, poruszanych problemów, w pierwszym okresie wydawniczym dominowały krótkie teksty informacyjne, pochodzące zarówno od czytelników, którzy pisali o swoich sukcesach, problemach i ciekawych wydarzeniach z najbliższej okolicy, przesyłali listy i opinie, jak i od urzędów i instytucji centralnych związanych z edukacją i kulturą muzyczną (ministerstwa, wydawnictwa, przedsiębiorstwa, media, w tym radio i telewizja, ośrodki doradztwa pedagogicznego), które na łamach pisma zamieszczały swoje ogłoszenia. Do stałych elementów należały rubryki informacyjne Polskiego Radia i Telewizji o emisji programów edukacyjno-muzycznych oraz doniesienia o działalności Okręgowych Ośrodków Metodycznych, w tym o organizowanych konferencjach. Komponenty te, podobnie jak wszelkie inne materiały informacyjne, przyczyniały się do integracji środowiska, wspierały identyfikację zawodową i społeczną nauczycieli. Dodatkowo przy braku odpowiedniej literatury metodycznej prezentowanie wypowiedzi i opinii nauczycieli, opartych na ich doświadczeniach, znacznie przyczyniało się do rozwoju metodyki prowadzenia zajęć muzycznych, wzbogacało świadomość pedagogiczną i warsztat pracy szerokiej rzeszy czytelników. Podobną funkcję pełniły zamieszczane w dziale metodycznym krótkie scenariusze zajęć szkolnych o swobodnej formie, najczęściej opisy przeprowadzonych lekcji, zawierające bogaty materiał nutowy piosenek i ćwiczeń emisyjnych.

Artykuły działów teoretycznych najczęściej dotyczyły zagadnień z zakresu teorii i historii muzyki, ale również estetyki, filozofii sztuki i psychologii muzyki. Czytelnikowi proponowano kompendia wiedzy z tych dyscyplin. Prezentowane teksty tworzyły cykle, które obejmowały najważniejsze, podstawowe zagadnienia porządkujące wspomniane działy nauki. Przy braku książek, publikacji zwartych i przy dość znacznej liczbie nauczycieli bez odpowiedniego przygotowania muzycznego tego typu pakiety mogły odgrywać znaczącą rolę. Do dziś są to materiały niezwykle wartościowe, zawierają wciąż aktualną wiedzę podaną w przystępny sposób.

Pierwszy okres wydawniczy był też czasem silnego ukierunkowania na podpatrywanie tego, co dzieje się w zakresie edukacji muzycznej poza granicami Polski, i to nie tylko w sąsiednich państwach z byłego bloku socjalistycznego. Równie bacznie obserwowano

problemy i dyskusje toczone w różnych zakątkach świata i chętnie o nich informowano. Cyklicznie publikowano także przedruki z komentarzami z prasy zagranicznej.

Za istotną zasługę czasopisma tamtego okresu uznać należy też przybliżanie polskiemu czytelnikowi autorskich koncepcji i metod – Émile'a Jaques-Dalcroze'a, Carla Orffa oraz Zoltána Kodály'a, które w drugiej połowie XX wieku odegrały niebagatelną rolę w edukacji muzycznej na całym świecie. Publikując poświęcone im bardzo różnorodne pod względem formalnym teksty (popularnonaukowe, metodyczne i informacyjne), czasopismo niewątpliwie wniosło olbrzymi wkład w popularyzację wspomnianych autorskich rozwiązań i przyczyniło się do tego, że i w polskiej edukacji znalazły one trwałe miejsce.

Warto też zwrócić uwagę na ukazujące się w tamtym czasie artykuły opisujące proste instrumenty muzyczne konstruowane przez nauczycieli, dydaktyków – zarówno te opatentowane i wdrażane do produkcji, jak i mające zasięg lokalny, wykorzystywane w pracy przez autorów tekstów. Czasopismo promowało ponadto różne nowoczesne jak na owe czasy media i urządzenia mogące wspierać edukację muzyczną.

Należy też podkreślić, iż na łamach periodyku prowadzona była aktywna dyskusja na temat reform szkolnych planowanych i wdrożonych na początku lat 60. ubiegłego stulecia. „Wychowanie Muzyczne” pomagało zrozumieć istotę zmian i wspierało w praktycznej realizacji założenia reform oświatowych.

Profil czasopisma, jego ukierunkowanie uległy przeobrażeniom po zmianach w składzie redakcji, jakie miały miejsce w 1977 roku, w tym po objęciu funkcji redaktora naczelnego przez Ewę Hoffman-Lipską. Zmiany te były pochodną nowych wyzwań, jakie postawiono przed polską oświatą w tym okresie wzmożonych dyskusji, planów poważnych reform oświatowych, rozwoju kierunków pedagogicznych na wyższych uczelniach, coraz liczniej prowadzonych badań, powstawania instytutów badawczych i doradczych. W zakresie edukacji muzycznej polska myśl wychodziła wówczas naprzeciw ogólnooświatowym trendom tworzenia zrównoważonych koncepcji edukacyjnych, które zakładały wielość dróg do muzyki, rozwijanie w szkolnictwie powszechnym różnorodnych kontaktów uczniów z muzyką. Za podstawę działania – zarówno na poziomie struktur administracyjno-organizacyjnych, jak i w zakresie metodyczno-dydaktycznym, w tym dotyczącym tworzenia programów i podręczników szkolnych – obrano tzw. polską koncepcję wychowania muzycznego. Planowane, a następnie wdrażane zmiany w edukacji muzycznej wymagały przemodelowania od podstaw pracy nauczycieli. Ważnym wyzwaniem stało się przekonanie olbrzymiej rzeszy osób o istotności, celowości podejmowanych zmian, gdyż realizacja nowych programów wymagała od nauczycieli dodatkowej pracy i wysiłku, podnoszenia kompetencji i kwalifikacji zawodowych. Z tych też powodów głównym celem periodyku

w tamtych latach stało się przybliżanie nowych idei, a następnie pomoc we wdrażaniu nowych programów, wspieranie nauczycieli w realizacji przedmiotu muzyka. To przesłanie dominuje w czasopiśmie w latach 1977–1989, kiedy to w zasadzie wszystkie działy publikowały teksty sprzyjające realizacji tych celów – tej nadrzędnej idei podporządkowano całą strukturę czasopisma.

W działach teoretycznych skupiano się szczególnie na przybliżaniu czytelnikom podstaw teoretycznych nowej koncepcji. Zamieszczane artykuły w sposób naukowy uzasadniały celowość wprowadzanych zmian, podnosiły świadomość edukacyjną nauczycieli. Przypominały, by w praktyce szkolnej – zdominowanej podejściem metodyczno-technicznym, skupianiem się nauczycieli na realizacji programu i na metodach pracy – nadrzędne pozostawały założone cele, mające głębokie uzasadnienie w wielu naukach społecznych.

Dość licznie publikowane były materiały z badań, zamieszczane, nie tylko w działach przynależnych temu gatunkowi (jak np. *Materiały z badań*), ale również w tych poświęconych praktyce szkolnej, takich jak *Materiały metodyczne. Wymiana doświadczeń*. Podstawę tego typu artykułów stanowiły badania sprawdzające funkcjonowanie całego systemu, w tym nauczyciela, programów, podręczników i innych pomocy dydaktycznych oraz efektywność nowych rozwiązań i kompetencje uczniów, prowadzone w ramach prac Instytutu Programów Szkolnych. Cały szereg doniesień badawczych związany był też z coraz liczniejszymi dysertacjami doktorskimi oraz pojawiającymi się pracami habilitacyjnymi. Wszystko to sprawiło, że „Wychowanie Muzyczne” stało się z czasem miejscem wymiany myśli naukowej, udostępniającym informacje o najnowszych badaniach prowadzonych w Polsce oraz o ich wynikach.

W latach 80. i 90. rozwój działów teoretycznych i badawczych w czasopiśmie związany był z tworzeniem się silnych ośrodków akademickich. Synergia czasopisma ze środowiskiem akademickim dawała pewne obopólne korzyści – czasopismo zyskało bardziej naukowy charakter, a dyscyplina naukowa, jaką jest pedagogika muzyki, mogła się dzięki niemu intensywniej rozwijać.

Ukierunkowanie „Wychowania Muzycznego” na bardziej poważne, dłuższe i problemowe teksty siłą rzeczy skutkowało mniejszą ilością artykułów metodycznych oraz informacyjnych. W materiałach metodycznych zaczęły dominować prezentacje i omówienia szkolnego zaplecza dydaktycznego, programów, podręczników i innych pomocy przedmiotowych. Czasami były to artykuły problemowe o pewnych elementach pracy szkolnej, np. o ocenianiu, o emisji głosu, słuchaniu na lekcjach muzyki itp., całkowicie zrezygnowano natomiast z publikowania gotowych scenariuszy zajęć. Wynikało

